

7. Ануфриев В.П., Чазов А.В. Энергоэффективность и проблема изменения климата: Учебный курс [для студентов энергетических специальностей технических высших учебных заведений]. Всемирный фонд дикой природы (WWF). - 2006. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://razym.ru/naukaobraz/104830-anufriev-vp-chazov-av-energoeffektivnost-i-problema-izmeneniya-klimata.html>

This article is about energy-efficient development of the world economy, the economic consequences of climate change, and the necessity of reducing the energy intensity of GDP for the sustainable development of the international economy.

Keywords: *economy globalisation, a sustainable development, the international eco-energy security, global problems, power efficiency, climate change.*

В статье проанализирована роль эколого-энергетической безопасности для энергоэффективного развития мировой экономики, раскрыты экономические последствия изменения климата, обоснована необходимость снижения энергоемкости ВВП для устойчивого развития международной экономики.

Ключевые слова: *глобализация экономики, устойчивое развитие, международная эколого-энергетическая безопасность, глобальные проблемы, энергоэффективность, изменение климата.*

УДК 339.976.2

О.М. Рябчина,
*аспірант кафедри міжнародної економіки,
Донецький національний університет*

ЕКОНОМІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті досліджено напрями розвитку енергетичної безпеки, надано оцінку перспективам забезпечення енергетичної безпеки ЄС, а також розкрито шляхи виконання та зростання її надійності в майбутньому.

Ключові слова: *енергетична безпека, глобалізація економіки, видобуток – транспортування – споживання енергоресурсів, диверсифікація енергоресурсів.*

Обмеженість енергоресурсів і нерівномірність їх розміщення у світі підняло питання енергетичної безпеки до рівня найважливіших завдань, які стоять перед будь-якою державою. Водночас глобалізація світової економіки переносить енергетичну безпеку з національного на міжнародний рівень і вимагає ефективної координації зусиль з боку всіх сторін, тобто постачальників, транзитерів і споживачів.

На лінії постачання вуглеводнів «схід-захід» Україна є ключовим транзитером, що, однак, не підтверджується її фактичним місцем у європейських енергетичних відносинах. Нехтування ситуацією в енергетичній сфері України з боку Європейського Союзу і її використання Росією для досягнення власних амбітних зовнішньополітичних цілей підривають енергетичну безпеку всієї Європи. Дестабілізація ситуації призводить до зростання недовіри між країнами, які є постачальниками, транзитерами і споживачами, різкого коливання цін на енергоносії і погіршення умов функціонування економіки.

Дослідження енергетичної безпеки є новим напрямом у загальному контексті теоретичного обґрунтування енергетичної політики Європейського Союзу. Саме як поняття енергетичну безпеку досліджують з політичного, економічного та екологічного напрямку. І це спричиняє неузгодженість у спільних діях країн-членів Спільноти. У науковій літературі немає єдиного підходу щодо тлумачення, формування й забезпечення енергетичної безпеки на європейському континенті.

Питання енергетичної безпеки, причини формування та шляхи її гарантування, складники та різноманітні підходи щодо визначення знайшли відображення у наукових працях як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Серед них варто виділити Дж. Вінера, Р. Нуркса, М. Портера, В. Саллі, П. Ноель,

Дж. Стерна, Д. Єрґін, О. Амоші, В. Мельника, В. Будкіна, А. Швецова, В. Бурлаки, Р. Шерстюка, А. Шидловського, В. Бесєдіна та інших. Однак зростання імпортової залежності країн-членів ЄС, виникнення нових загроз в енергетичній сфері, політична зацікавленість цією сферою, зовнішня і внутрішня політика Спільноти тощо вимагають нових тлумачень, щоб уникнути та зменшити енергетичні ризики не лише на європейському материкау, а й у світі загалом.

Метою даної статті є дослідження економічних напрямків енергетичної безпеки, виокремлення основних складників, оцінка перспектив забезпечення енергетичної безпеки ЄС, а також виявлення шляхів її виконання та зростання надійності в майбутньому.

Для забезпечення енергетичної безпеки, країни ЄС намагаються диверсифікувати структуру споживання енергоресурсів, що сприятиме задоволенню зростаючого на них попиту. Прогнозований приріст споживання енергії стане приводом того, що частка нафти у структурі споживання енергоресурсів у наступних десятиліттях буде скорочуватись. Очікується також, що, незважаючи на протести «зелених», зросте частка ядерної енергії. Наприкінці ХХ століття у країнах, які зараз належать до ЄС-25, спостерігалось зниження частки споживання вугілля (від 27,7% у 1990 р. до 19,4% у 2000 р.). Це відбулося за рахунок радикального збільшення (на 45,2%) споживання природного газу. 2000 року його частка становила 24,1% споживання первинної енергії (рис. 1).

Згідно з прогнозами, до 2030 року потреби на первинну енергію в країнах ЄС порівняно з 2000 роком зростуть на 26,3%. Це зростання покриватиметься в основному за рахунок підвищеного споживання природного газу. Незважаючи на збільшення частки газу і зміни в країнах ЄС, які в останньому десятилітті відбулись у структурі споживання енергоресурсів, у майбутньому вирішальне значення і надалі матиме нафта. Підвищення попиту на первинну енергію в країнах ЄС в останній декаді ХХ століття супроводжувало 6,2% зростання споживання енергії кінцевими споживачами [4].

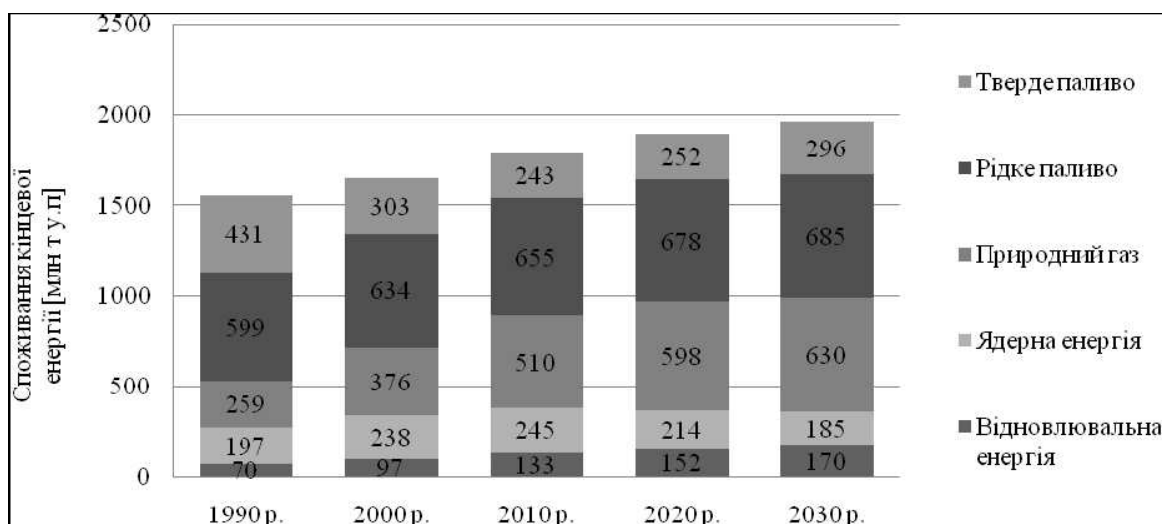

Рис.1. Потреби в первинній енергії країн ЄС-25 і прогноз до 2030 р. [4]

Збільшення останніми роками, енергоспоживання відбулось унаслідок зростаючої залежності країн ЄС від імпорту енергоресурсів. Залежність країн ЄС від імпорту пояснюється незначною наявністю власних ресурсів, а також є наслідком укладання вигідних контрактів на постачання енергоресурсів з інших країн (таб. 1).

Таблиця 1

Залежність від імпорту енергоресурсів у країнах ЄС-25 (млн. т у.п.) [2]

Ресурси	2000	2010	2020	2030	2000/2010	2000/2020	2000/2030
Тверде паливо	30,1	37,4	50,8	65,7	124,3%	168,8%	218,3%
Рідке паливо	76,5	81,4	86,1	88,5	106,4%	112,5%	115,7%
Природний газ	49,5	61,4	75,3	81,4	124,0%	152,1%	164,4%
разом	47,1	53,3	62,1	67,5	113,2%	131,8%	143,3%
Держави ЄС-15	49,4	54,3	62,9	67,8	109,9%	127,3%	137,2%
Нові держави ЄС	29,9	45,7	56,7	65,2	152,8%	189,6%	218,1%

Країни ЄС також недостатньо забезпечені власними ресурсами природного газу. У Західній

Європі значними ресурсами природного газу володіють лише Великобританія, Голландія, Данія і Норвегія. Для того, щоб забезпечити свій попит, країни ЄС значну кількість газу імпортують. Імпорт газу в країнах ЄС реалізується підприємствами, які володіють найбільшою часткою ринку. Концентрація поставок є характерною як для країн ЄС-15, так і для нових країн.

2003 р. країни ЄС-15 імпортували 35,4% показника загального обсягу споживання газу. Ці поставки в основному відбувались із країн колишнього СРСР (17,9%) та Алжиру (12,8%). Згідно з прогнозами, наступними роками країнам ЄС-25 слід очікувати радикального збільшення споживання природного газу. Порівняно з 2000 р., цей показник у 2030 р. зросте до рівня 67,6%, тому ринок газу буде найдинамічнішим серед інших ринків енергетичного сектору [2]. Одночасно, власні поклади газу протягом найближчих років будуть поступово вичерпуватись, що вплине на збільшення імпорту. Для того, щоб забезпечити збільшений попит на газ, країни ЄС розглядають можливості щодо диверсифікації його поставок за допомогою розбудови промислових газопроводів (зокрема, газопроводу, який об'єднує Лівію з Італією; газопроводу, який сполучає європейський континент з Великобританією, і морського газопроводу, який з'єднує Росію з Німеччиною) та розвитку станцій переробки скрапленого газу.

Реалізація поставок за такими схемами є передумовою для досягнення енергетичної безпеки країн Євросоюзу. Вона також становитиме важливе джерело доходів для країн-експортерів газу. Для цього країнам-експортерам необхідно розвивати газову інфраструктуру та впроваджувати зміни принципів функціонування газової галузі. Заспокоєнню майбутнього попиту на енергоресурси може також сприяти співробітництво на лінії ЄС-Росія, яке нині здійснюється в межах так званого енергетичного діалогу. Інвестиційні потреби російського сектору енергії до 2020 року прогноуються на рівні 460–600 млрд доларів США, з чого - 100 млрд. доларів припадає на газову промисловість [1]. Необхідність залучення потужних зовнішніх капіталовкладень веде до зміцнення співробітництва на лінії ЄС-Росія.

Велике значення для енергетичної безпеки країн ЄС матиме розвиток енергетичного співробітництва з Україною, через територію якої може переправлятися природний газ і нафта, які добуваються в районі Каспійського моря. Поставки можуть відбуватися незалежно від Росії, яка нині залишається основним постачальником енергоресурсів у країні ЄС.

Європейська Комісія зацікавлена розвитком співробітництва в галузі енергетики на лінії Україна - ЄС. Передумовою для цього співробітництва є отримання гарантій на поставки ресурсів та економічна ефективність спільних енергетичних проєктів. Якщо вдасться розвинути це співробітництво, то можна очікувати підвищення енергетичної безпеки Польщі та інших країн ЄС.

Щодо характеристики напрямків здійснення змін в енергетичній політиці країн ЄС варто підкреслити таке:

1. Країни ЄС намагаються забезпечити власні енергетичні потреби через диверсифікацію структури споживання енергоресурсів і гарантування поставок енергоносіїв з різних країн. Важливим постачальником для ЄС є Росія, для якої реалізація енергоресурсів є одним з основних джерел доходу.

2. У країнах ЄС спостерігається висока екологічна свідомість населення.

3. У суспільстві немає однозначної думки щодо того, чи це національні уряди й органи самоврядування, чи, можливо, Європейська Комісія повинна забезпечити енергетичну безпеку країн ЄС.

4. На напрямки енергетичної політики країн ЄС міцно впливають прогнози зростання попиту на енергію.

Для України питання енергетичної безпеки є нині головною умовою її існування як самостійної держави. Заходи державного регулювання щодо забезпечення енергетичної безпеки можна поділити на превентивні й ліквідаційні.

Превентивні заходи. Їхня реалізація повинна сприяти формуванню в Україні не такої уразливої до енергетичних потрясінь економіки. Це насамперед: енергозбереження, диверсифікація джерел надходження енергоносіїв, стимулювання видобутку основних видів палива і виробництва електроенергії, використання нетрадиційних і відновлювальних видів енергії.

Ліквідаційні заходи повинні, зокрема, передбачати створення в Україні стратегічних газових і нафтових резервів, підконтрольних державним органам, та системи розподілу нафти й газу в разі серйозних порушень в інфраструктурі забезпечення споживачів. Також необхідно подбати про те, щоб існували розвідані і пробурені нафтові родовища стратегічного призначення, які можуть вводитися в експлуатацію у випадку війни.

Енергетична безпека в Європі може бути забезпечена лише за умови рівноправного

партнерства всіх гравців енергетичного ринку, якими є постачальники, транзитери і споживачі. Невід'ємною умовою рівноправності є наявність прямого доступу до об'єктивної інформації про стан справ в енергетичній сфері впродовж усього технологічного ланцюжка «видобуток - транспортування - споживання». Якнайбільше це стосується природного газу як особливого виду енергоресурсу з огляду на спеціальні умови його видобутку (необхідність забезпечення відносної безперервності роботи свердловин), транспортування (гарантування рентабельності роботи транспортної інфраструктури) і споживання (цінова політика, сезонні коливання).

Усе це зумовлює необхідність встановлення нових систем інформування про стан справ в енергетичній сфері на загальноєвропейському рівні через технологічні центри інформування в он-лайн режимі відповідальних органів на рівні ЄС і національних держав. Крім цього, кожна країна, залучена до міжнародних енергетичних відносин на європейському континенті, у межах чинних європейських стандартів у сфері енергетики повинна забезпечити інформування про результати своєї діяльності за прикладом Ініціативи прозорості у видобувних галузях (Extractive Industries Transparency Initiative (EITI), ініційованої Тоні Блером у 2002 р. у Йоханнесбурзі. Після розширення її на сферу транспортування і споживання така ініціатива могла б забезпечити формування цілісної достатньо об'єктивної картини про енергетичний ринок Європи від видобувної свердловини до фланця споживача [2].

ЄС є одним з найбільших енергетичних ринків у світі, а отже, має право бути залученим до гарантування енергетичної безпеки впродовж усього технологічного ланцюжка, починаючи від видобутку і постачання та закінчуючи транзитом. У контексті цього ЄС необхідно відмовитися від ролі стороннього спостерігача відносин між країнами-постачальниками і країнами-транзитерами, які стосуються забезпечення міжнародних енергетичних відносин у Європі, і вимагати надання повноцінного доступу до переговорного процесу між ними. Участь представників ЄС, компетентних у сфері енергетики, у переговорах між Україною і Росією здатна запобігти досягненню домовленостей, які приховують у собі високий кризовий потенціал, наприклад, через власну незбалансованість з чинними європейськими нормами, відірваність від ринкових реалій або інші чинники.

Ефективним механізмом гарантування енергетичної безпеки продовжує бути Європейська енергетична хартія, звичайно, за умови завершення її ратифікації всіма учасниками енергетичного ринку в Європі, насамперед країнами-постачальниками енергоресурсів. Для цього ЄС потрібно зосередитися на тому, аби переконати Росію в необхідності спочатку ратифікувати існуючу Енергетичну хартію, а вже після цього розпочинати багатосторонні переговори про її трансформацію. ЄС слід також у переговорах з країнами-постачальниками і країнами-транзитерами досягати демонополізації їх енергетичних галузей і сприяти допуску незалежних виробників на енергетичний ринок ЄС, до транспортної інфраструктури, скасування положень національного законодавства, що дискримінують права іноземних інвесторів, передусім у сфері надрокористування.

ЄС варто повернутися до розгляду пропозиції Європейського парламенту до Єврокомісії від 2 лютого 2009 р., яка з-поміж іншого пропонувала укладання тристоронньої угоди між ЄС, Україною і Росією про транзит російського газу до ЄС-24. Особливої уваги варта заслугове оцінка можливостей перенесення пункту прийому-передачі газу із західних на східні кордони України, звичайно, за умови будівництва там ГВС європейського рівня і реформування внутрішнього енергетичного ринку в Україні. Для цього доцільно повернутися в енергетичних відносинах на рівні ЄС-Україна до положень Меморандуму про співробітництво в енергетичній сфері від 01.12.2005 р. [3]. У межах вимог щодо реструктуризації НАК «Нафтогаз України» треба зосередити увагу на опрацюванні проекту створення окремого незалежного оператора магістральних газопроводів і групи західноукраїнських ПХГ та його роботу за загальноєвропейськими стандартами (єдині тарифи, рівний доступ, відкритість інформації про роботу ПХГ у поточному, кварталному і річному форматах). Це дасть змогу забезпечити прозору систему транзиту, а також ефективне використання ПХГ для балансування енергопостачання на лінії схід-захід. Це сприятиме підвищенню енергетичної безпеки, насамперед у найенергозалежніших країнах Центральної і Східної Європи.

Література

1. Концепция энергетической стратегии России на период до 2030 года: проект Москва, 2007 // Прил. к научн., обществ.-дел. журналу "Энергетическая политика". – М : ГУ ИЭС, 2007. – 116 с.
2. Концептуальный подход к новой правовой базе международного сотрудничества в сфере энергетики (цели и принципы) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.kremlin.ru/ref_notes/258

3. Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_694
4. Прогноз устойчивого развития мировой энергетики до 2050 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inforse.org/europe/vision2050.htm>
5. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 року №105/2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

The article examines trends of energy security, the assessments of prospects for EU energy security, and discover ways to increase performance and reliability in the future.

Keywords: *energy security, economic globalization, production-transport-consumption of energy, diversifying energy sources.*

В статье исследованы направления развития энергетической безопасности, дана оценка перспективам обеспечения энергетической безопасности ЕС, а также раскрыты пути выполнения и обеспечение роста ее надежности в будущем.

Ключевые слова: *энергетическая безопасность, глобализация экономики, добыча-транспорт-потребление энергоресурсов, диверсификация энергоресурсов.*

УДК 331.5:339.9

*А.М. Бойко,
асистент кафедри міжнародної економіки,
Донецький національний університет*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ПРАЦІ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

У статті досліджено основи формування міжнародного ринку праці, проаналізовано стан зайнятості та безробіття на міжнародному ринку праці. Визначено, що створення нових робочих місць і стимулювання самостійної трудової діяльності економічно активного населення є передумовою зростання зайнятості населення й основою забезпечення високого рівня життя населення світу.

Ключові слова: *міжнародний ринок праці, зайнятість, безробіття, міграція робочої сили.*

В умовах глобалізації міжнародний ринок праці являє собою новий рівень розвитку ринку робочої сили, який забезпечує посилення зв'язків між країнами світу. Значний розвиток світового господарства спричинив активізацію участі країн у задоволенні потреб економік світу в робочій силі незалежно від місця проживання людини. Тому особливої актуальності набуває потреба вивчення сучасних тенденцій розвитку міжнародному ринку праці.

На сучасному етапі економічного розвитку відбуваються глибокі зміни на міжнародному ринку праці. Дослідженню цієї проблематики присвячені праці науковців: Д. Богині, І. Бондара, А. Вуда, В. Денисюка, Г. Дмитренка, С. Калініної, П. Кругмана, В. Липова, Р. Лоуренса, Ю. Макогона, В. Петюха та ін. У своїх роботах вони приділяють увагу проблемам розширення зайнятості населення, зниження безробіття та державного регулювання цих важливих процесів в умовах інноваційного розвитку економіки.

Метою статті є аналіз основних тенденцій розвитку міжнародного ринку праці та визначення основних напрямів розширення зайнятості на даному етапі економічного розвитку.

Досягнення поставленої мети здійснювалося через виконання таких основних завдань:

- дослідити теоретичні основи формування міжнародного ринку праці;
- виявити основні риси сучасного міжнародного ринку праці та економічні чинники, які впливають на його розвиток;
- проаналізувати динаміку і тенденції розвитку міжнародного ринку праці.